lexoshpejt

Trashëgimia

Kongresi i Manastirit (1908): si u zgjodh alfabeti me të cilin shkruajmë sot

Klubi Bashkimi, pesëdhjetë delegatë, tetë ditë diskutimi dhe një vendim kompromisi që i dha shqipes alfabetin e saj

24 tetor 2026 / 5 min lexim

Ilustrim origjinal i redaksisë lexoshpejt. Nuk është fotografi ose objekt historik.

Në fund të shekullit XIX, një shqiptar që donte të shkruante në gjuhën e vet duhej së pari të zgjidhte me çfarë shkronjash. Disa shkruanin me alfabetin grek, disa me atë arab-osman, disa me alfabete latine të ndryshme. Shoqëria e Stambollit kishte miratuar në vitin 1879 një alfabet të hartuar kryesisht nga Sami Frashëri. Në Shkodër, shoqëria Bashkimi kishte një alfabet tjetër latin. Libra të shkruar në një qytet ishin të vështirë për t'u lexuar në një tjetër.

Mbledhja e nëntorit

Pas Revolucionit Xhonturk të korrikut 1908, kur u lejua më shumë liri për shtypin dhe shoqatat, u krijuan me shpejtësi klube shqiptare në shumë qytete. Një prej tyre, klubi Bashkimi i Manastirit (sot Manastiri është Bitola, në Maqedoninë e Veriut), organizoi kongresin në ambientet e tij nga 14 deri më 22 nëntor 1908.

Morën pjesë 50 delegatë nga 23 qytete dhe shoqata; 32 kishin të drejtë vote dhe 18 ishin vëzhgues. Kryetar i kongresit u zgjodh Mid'hat Frashëri. Komisioni i alfabetit, me 11 anëtarë, drejtohej nga Gjergj Fishta. Mes pjesëmarrësve ishte edhe Parashqevi Qiriazi, mësuese dhe veprimtare e arsimit shqip.

Vendimi

Kongresi nuk zgjodhi një alfabet të vetëm, siç mendohet shpesh. Vendosi një kompromis: të përdoreshin dy alfabete, ai i Stambollit dhe ai i Bashkimit, me disa ndryshime për t'i afruar me njëri-tjetrin. Në praktikë, me kalimin e kohës, alfabeti i Stambollit u përdor gjithnjë e më pak dhe doli nga përdorimi. Alfabeti i Bashkimit, i ndryshuar, është paraardhësi i drejtpërdrejtë i alfabetit zyrtar që përdorim sot.

> *Vendimi më i mençur i Manastirit ishte se nuk u përpoq të fitonte. U përpoq të bashkonte.*

Si funksionon alfabeti ynë

Alfabeti i sotëm ka 36 shkronja, të gjitha latine. Për tingujt që latinishtja nuk i ka, ai përdor dy shenja: ç dhe ë. Për të tjerët përdor bashkime dy shkronjash, që quhen dyshkronjëshe: *dh*, *gj*, *ll*, *nj*, *rr*, *sh*, *th*, *xh*, *zh*. Parimi kryesor është i thjeshtë: çdo tingull shkruhet gjithmonë njësoj, dhe çdo shkronjë lexohet gjithmonë njësoj. Prandaj, kush e mëson alfabetin, mund të lexojë me zë pothuajse çdo fjalë shqip, edhe pa e kuptuar.

Pse 22 nëntori

Dita e mbylljes së kongresit, 22 nëntori, kujtohet si Dita e Alfabetit në Shqipëri, në Kosovë, në Maqedoninë e Veriut dhe në diasporë. Është një nga rastet e rralla kur një komb feston jo një betejë, por një marrëveshje për mënyrën si shkruan.

Dy shoqëritë dhe dy alfabetet

Alfabeti i Stambollit ishte vepër e **Shoqërisë për Shtypjen e Shkronjave Shqip**, e themeluar në vitin 1879 nga intelektualë shqiptarë të kryeqytetit osman, mes tyre Sami Frashëri. Ai ishte kryesisht latin, por përdorte edhe disa shkronja të veçanta, të frymëzuara nga greqishtja dhe të krijuara posaçërisht, për tingujt që latinishtja nuk i ka.

Me këtë alfabet u botuan libra shkollorë dhe vepra të Rilindjes. Në Shkodër, shoqëria letrare **Bashkimi**, e themeluar në vitin 1899 nga abati Preng Doçi dhe ku bënte pjesë edhe Gjergj Fishta, kishte zhvilluar një alfabet që përdorte vetëm shkronja latine, me bashkime dyshkronjëshe. Diskutimi në Manastir ishte, në thelb, mes këtyre dy zgjidhjeve.

Beteja për alfabetin pas kongresit

Vendimi i Manastirit nuk i dha fund debatit. Në vitin 1909, një kongres në Elbasan vendosi hapjen e **Shkollës Normale**, e para shkollë shqipe për përgatitjen e mësuesve. Në të njëjtën kohë, qarqe të caktuara në Stamboll dhe disa krerë fetarë filluan të kërkonin që shqipja të shkruhej me alfabet arab, si gjuhët e tjera të myslimanëve të perandorisë. Shqiptarët reaguan me protesta dhe mitingje në shumë qytete, nga Korça te Shkodra e Kosova. Historiani George Gawrych e sheh këtë «luftë të alfabetit» si një nga momentet kur lëvizja kulturore shqiptare u bë hapur politike dhe u nda nga projekti osman.

Shtëpia e alfabetit

Ndërtesa në Manastir ku u mbajt kongresi është shndërruar në **Muzeun e Alfabetit Shqip**, që u hap për vizitorët në vitin 2008, në 100-vjetorin e kongresit. Aty ruhen dokumente, fotografi të delegatëve dhe abetare të hershme shqipe. Për shqiptarët e Maqedonisë së Veriut, muzeu është edhe një vend takimi dhe festimi çdo 22 nëntor.

Nga Mësonjëtorja te shkollat e reja

Alfabeti kishte kuptim vetëm nëse kishte shkolla ku të mësohej. Shkolla e parë shqipe e njohur zyrtarisht, **Mësonjëtorja** e Korçës, ishte hapur në vitin 1887, dhe në vitin 1891 po në Korçë u hap shkolla e parë shqipe për vajza, ku dha mësim Sevasti Qiriazi. Për dekada, këto shkolla punuan në kushte të vështira, me libra të pakët dhe me presion nga autoritetet dhe nga institucionet fetare që nuk e donin arsimin shqip. Pas Revolucionit Xhonturk, në vitet 1908–1910, u hapën me shpejtësi dhjetëra shkolla dhe klube shqipe. Alfabeti i Manastirit u bë kështu jo vetëm një vendim teknik, por mjeti me të cilin një brez i ri mësoi të lexonte dhe të shkruante gjuhën e vet.

Pas Manastirit

Alfabeti i përbashkët nuk e zgjidhi menjëherë çështjen e një gjuhe letrare të përbashkët. Gegërishtja dhe toskërishtja vazhduan të shkruheshin secila në mënyrën e vet edhe për dekada. Rregullat e drejtshkrimit të shqipes standarde u miratuan më vonë, në Kongresin e Drejtshkrimit në Tiranë, në vitin 1972. Por pa Manastirin, edhe ai hap do të kishte qenë shumë më i vështirë.

Burimet

Congress of Manastir. Wikipedia

Albanian alphabet. Wikipedia

Skendi, S. (1967). *The Albanian National Awakening, 1878–1912*. Princeton: Princeton University Press. WorldCat

Elsie, R. (2005). *Albanian Literature: A Short History*. London: I.B. Tauris. WorldCat

Gawrych, G. W. (2006). *The Crescent and the Eagle: Ottoman Rule, Islam and the Albanians, 1874–1913*. London: I.B. Tauris. WorldCat

Lexoje në internet: https://www.lexoshpejt.com/artikull/kongresi-i-manastirit